

PÉNZTÖRTÉNET – GAZDASÁGTÖRTÉNET

PÉNZTÖRTÉNET – GAZDASÁGTÖRTÉNET

TANULMÁNYOK

BUZA JÁNOS

70. SZÜLETÉSNAPIJÁRA

SZERKESZTETTE

BESSENYEI JÓZSEF – DRASKÓCZY ISTVÁN

BUDAPEST – MISKOLC 2009

TÁMOGATÓK

ARANY FORINT ALAPÍTVÁNY
MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSASÁG

BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM, TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR

BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM, TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR,
SZOCIOLÓGIA ÉS TÁRSADALOMPOLITIKA INTÉZET

MISKOLCI EGYETEM, GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

A BORÍTÓN LEVŐ FOTÓKAT A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ÉREMTÁRA
BOCSÁTOTTA RENDELKEZÉSÜNKRE,
EZÚTON MONDUNK ÉRTE KÖSZÖNETET

A KIADVÁNY A MIRIO KULTURÁLIS BT GONDOZÁSÁBAN KÉSZÜLT.
KÖZREMŰKÖDŐK:
DOMÁNSZKY GABRIELLA
SZVOBODA VIKI

©BESSENYEI JÓZSEF, DRASKÓCZY ISTVÁN, 2009, BUDAPEST

ISBN: 978-963-06-8531-3

TARTALOM

SZUHAY MIKLÓS: BUZA JÁNOS • 5

SZILÁGYI DEZSŐNÉ: KASSAI LEVÉLTÁR 2003. AUGUSZTUS • 7

TABULA GRATULATORIA • 13

*IFJ. BARTA JÁNOS: A PARASZTI MUNKA ÉRTÉKE
A JOBBÁGYMUNKA ÉRTÉKELÉSE ZEMPLÉN MEGYÉBEN A 18. SZÁZAD VÉGÉN* • 15

*BESSENYEI JÓZSEF: INTROITUS ET EXITUS. . .
NÁDASDY TAMÁS BIRTOKAI, VAGYONA, JÖVEDELMEI ÉS KIADÁSAI* • 24

BLAZOVICH LÁSZLÓ: VÁROS ÉS FALU A SVÁB TÜKÖRBEN • 53

*BOTLIK RICHÁRD: SZAPOLYAI JÁNOS LONDONI VÁLTÓJA
ADALÉKOK A MOHÁCSI CSATA UTÁNI ANGOL-MAGYAR SZÖVETSÉG PÉNZÜGYI HÁTTERÉHEZ* • 65

*DÁVID GÉZA: VÁMOK ÉS KINCSTÁRI BEVÉTELEK A TEMESVÁRI VILÁJETBEN.
BECSKEREK ÉS BECSE KORAI PÉNZÜGYI ELSZÁMOLÁSAI* • 77

*DOMINKOVITS PÉTER: IRATOK A „WIPPER- UND KIPPERZEIT” NYUGAT-DUNÁNTÚLI
KUTATÁSÁHOZ (1621–1625)* • 99

*DRASKÓCZY ISTVÁN: A LENGYEL SÓ A MAGYAR KIRÁLYSÁGBAN A 15. SZÁZAD MÁSODIK
FELÉBEN ÉS A 16. SZÁZAD ELEJÉN.
SZEMPONTOK A MAGYAR FORINT LENGYELORSZÁGI ELTERJEDÉSÉHEZ* • 111

*FODOR PÁL: ÁLLAM ÉS PIAC KÜZDELME: ÚJABB ADAT AZ OSMÁN PÉNZRENDSZER
ZAVARAIRÓL (1585)* • 125

*GECSÉNYI LAJOS: KORRUPCIÓ ÉS HARMINCAD-KERÜLÉS.
A FELSŐ-MAGYARORSZÁGI HARMINCADÜGYRŐL (1648–1660)* • 129

GYÖNGYÖSSY MÁRTON: A KAMARA HASZNA A KÉSŐ KÖZÉPKORBAN • 141

HALMOS KÁROLY: HANYATLOTT-E ANYAGILAG A BUDDENBROOK CSALÁD? • 153

- HONVÁRI JÁNOS: A MAGYARORSZÁGI NÉMET VAGYONBAN BEKÖVETKEZETT
HÁBORÚS KÁROKÉRT FIZETETT KÁRTALANÍTÁS • 157*
- JAKÓ KLÁRA: ADALÉK CONSTANTIN ȘERBAN ÉS III. MIHNEA RADU HAVASALFÖLDI VAJDÁK
PORTRÉJÁHOZ • 172*
- J. ÚJVÁRY ZSUZSANNA – ZIMÁNYI VERA: AZ ALISPÁNSÁGTÓL A BIRODALMI HERCEGSÉGIG,
A NEMESI KÚRIÁTÓL AZ ORSZÁG LEGNAGYOBB BIRTOKKOMPLEXUMÁIG
AZ ESTERHÁZY CSALÁD TÁRSADALMI ÉS ANYAGI FELEMELKEDÉSE • 182*
- KAPOSI ZOLTÁN: KANIZSA IPAROSODÁSI LEHETŐSÉGEI A REFORMKOR IDEJÉN • 201*
- KOZÁRI MONIKA: BÁNYATÁRSLÁDÁK ÉS BÁNYANYUGBÉR BIZTOSÍTÁS • 213*
- KÖVÉR GYÖRGY: KÁLLAY KONTRA KÁLLAY.
ZÁLOGVÁLTÓ- ÉS OSZTÁLYOS ÖRÖKÖSÖDÉSI PER A JOBBÁGYFELSZABADÍTÁS KORÁBÓL • 220*
- MOLNÁR ANTAL: RAGUZAI KERESKEDŐK POZSEGÁN A 16. SZÁZADBAN • 231*
- OROSZ ISTVÁN: KAMAT ÉS UZSORA A 15–16. SZÁZADI EURÓPÁBAN • 238*
- PÁLFFY GÉZA: A MAGYAR KIRÁLYSÁG KEVÉSSÉ KUTATOTT 16–17. SZÁZADI GAZDASÁGI
SZEREPKÖREIRŐL
A BÉCSI UDVAR ÉLÉSKAMRÁJA – A HABSBURG MONARCHIA HADIIPARI PIACA • 249*
- PAPP IMRE: ARTHUR YOUNG A FRANCIA MEZŐGAZDASÁGRÓL • 263*
- PAPP KLÁRA: CSÁKY LÁSZLÓ BIHARI BIRTOKAI • 274*
- PÉTER KATALIN: TÖREDÉKTELKEK ÉS PUSZTATELKEK 16. SZÁZADI URBÁRIUMOKBAN • 284*
- PETROVICS ISTVÁN: LIPPA VÁROS IGAZGATÁSÁNAK ÉS KÉZMŰIPARÁNAK
NÉHÁNY KÉRDÉSE A KÉSŐ KÖZÉPKORBAN • 292*
- POGÁNY ÁGNES: EGY REJTŐZKÖDŐ TUDÓS –
SZÁDECZKY-KARDOSS TIBOR, KÖZGAZDÁSZ ÉS STATISZTIKUS • 300*
- SOLYMOSSI LÁSZLÓ: BORTIZEDFIZETÉS SÁTORNÁL • 313*
- SZEMÁN ATTILA: A SZATMÁRI BÁNYÁSZAT BÁNYAÜZEMELTETÉSI- ÉS BIRTOKVISZONYAI
A BÁNYAPÉNZEK TÜKRÉBEN A KORA-ÚJKORBAN • 322*
- TÓTH CSABA: BARDUS VAGY SZERECSENENÁR? • 336*
- TÓZSA-RIGÓ ATTILA: ADALÉK A MORVA- ÉS CSEHORSZÁGI VÁROSOK
MAGYARORSZÁGI KAPCSOLATAIHOZ A 16. SZÁZADBAN • 352*
- ZSOLDOS ATTILA: FEHÉRVÁR VÁSÁRAI AZ ÁRPÁD-KORBAN • 373*
- BUZA JÁNOS PUBLIKÁCIÓINAK JEGYZÉKE • 381*

TABULA GRATULATORIA

Bakos Miklós, Balogh Ábrányi Hedvig, Balogh Éva, Bán Péter,
Berend T. Iván, Berlász Jenő, Bertényi Iván, Bertók Krisztina,
Bilkei Irén, Bíró - Sey Katalin, Borsodi Csaba, Budaj Marek,
Csató Tamás, Czoch Gábor, Érszegi Géza, Estók János,
Farkas Edit, Fehér György, G. Etényi Nóra, Garami Erika,
Gebei Sándor, Gedai Csaba, Gedai István, Glatz Ferenc,
Granasztói György, H. Németh István, Hegyi Klára, Héri Vera,
Horn Ildikó, Hóvári János, Izsák Lajos, K. Lengyel Zsolt,
Kalmár János, Karajz Sándor, Kardos József, Kenyeres István,
Kocziszky György, Krankovics Ilona, L. Kovásznai Viktória,
Lakatos Sarolta, Leányfalusi Károly, Magyar Eszter, Makai Ágnes,
Meyer Dietmar, Mihalik István, Nagy Ádám, Nagy Aladár,
Nagy Balázs, Novák Fruzsina, Oborni Teréz, Pallos Lajos,
Pandula Attila, Papp Sándor, Petneki Áron, Pethő Ildikó,
Pölöskei Ferenc, R. Várkonyi Ágnes, Rónaszéki István,
Rüsz-Fogarasi Enikő, Sárosi Mária, Simon Zsolt, Soós Ferenc,
Soós István, Sunkó Attila, Szabó Péter, Szántay Antal, Szántó Zoltán,
Szász Zoltán, Szelényi László, Szilágyi Mihály, Tefner Zoltán,
Teke Zsuzsa, Torbágyi Melinda, Tringli István, Újszászi Róbert,
Ulrich Attila, V. Balogh Judit, V. Székely György, Végh Ferenc,
Vida István, Vámos Éva, Varga J. János, Varga Zsuzsanna,
Vári András, Zombori Lajos

CSÁKY LÁSZLÓ (1760–1828) BIHARI BIRTOKAI

Csáky László váradi nagyprépost a homonnai ág alapítójának, Csáky Ferencnek unokája, a család magyarországi (felvidéki) ágához tartozott. Dédapja, Csáky Tamás (1675–1705) ezredes az illésfalvi ág megalapítója volt, s az ő fia, Ferenc (1700–1749) szerezte meg a kluknoi birtokot és jutott hozzá házassága révén a homonnai uradalomhoz is.¹

Csáky László egyházi karriert épített, s a 18. századi elődök hagyományait folytatva – a 17. századi Csáky István országbíró két fia, Imre és Miklós egyaránt váradi püspökök voltak – már 1792-től váradi kanonok, majd nagyprépost lett. 1814-ben nyerte el a tinnini címzetes püspökséget.² Apja, Csáky Imre halála után ő volt az, aki családi hitbizományt létesített.

A 18. század első felében az ún. erdélyi ág tagjai birtokolták a bihari uradalmakat, amelyeket a század közepén, az erdélyi fiúág kihalta után Csáky Miklós testvérei – a pesti Királyi Táblán tárgyalt pereskedés nyomán³ – váltottak vissza egy rövid időre. Csáky Miklós váradi püspöki küldetése azonban igen költségesnek bizonyult, amit a család döntése is bizonyított: ugyanis 1759-ben éppen az ő tartozásaira hivatkozva bocsátották a bihari domíniumot hosszabb zálogba előbb az erdélyi ágból származó Csáky Borbálának⁴ és férjének, Haller Györgynek, majd 1767-től Kornis Mihály grófnak.⁵ A felvidéki ág 1785-ben vette ismét – immár végérvényesen – vissza a zálogbirtokot, amelyet a Csákyak telj-

---

¹ Apja Csáky Imre, anyja Engel Rozália grófnő volt. Csáky Imrének (1728–1805) nyolc gyermeke született, akik közül Miklós (1756–1825) és László egyházi pályára léptek, Ferenc (szül. 1757) és Imre (1775–1848) családot alapított, közülük az idősebb fiú utóda lett Antal Vince, Csáky Petronella grófnő férje, Imrének viszont csak két leányutóda: Rozália és Cecília maradt.

² Csáky László gróf (Kluknó, Szepes vm., 1761. nov. 11.–Szepes, 1828. jan. 20.): fölszentelt tinnini püspök. 1792-ben váradi kanonok, majd 1794-ben közép-szolnoki főesperes, 1810-ben előbb váradi segédpüspök, majd 1812-től nagyprépost volt, s ezt követően 1814-től kapta meg püspöki kinevezését. A horvátországi címzetes püspökség a kalocsai érsekséghez tartozott, Csáky utóda 1830-tól Jordánszky Elek lett. MKL 2001, 333.

³ MOL P. 71. Fasc. 10. No. 46. 1746 szeptemberében zajlott ellenük a per, amely 1749-re arra az eredményre vezetett, hogy 58 000 ft megfizetése ellenében Csáky püspök családja szabad rendelkezési jogot kapott a bihari birtokok felett.

⁴ Csáky Borbála és Csáky Antal között egy évig tartó levelezés előzte meg a 25 éves időtartamú zálogbaadást, amelynek értelmében megkapták a bihari birtokokat. A levelezés MOL P. 72. Fasc. 327. No. 16–17., a megkötött contractus MOL P. 71. Fasc. 132. No. 1. és No. 5. valamint Fasc. 4. No. 24–28.

⁵ 1767 májusától lett Kornis gróf az actualis possessor. MOL P. 72. Fasc. 328. No. 1–2. A birtokátadás részleteire és más érdeklődőkre *Papp* 1985, 55–56.

hatalmú megbízottja, Ferdényi János Bihar vármegyei jegyző és táblabíró irányított.⁶ A birtok visszaváltásakor – a zálog ideje alatt végrehajtott értéknövelő változtatások-beruházások miatt – a fiági Csákyaknak a 200 000 ft zálogösszege túl még 40 626 ft és 58½ krajcárt kellett adniuk az 1782-ben elhunyt Kornis gróf özvegyének, Pálffy Karolinának.⁷

A birtokba kerülést követően a felvidéki Csákyak maradéktalanul folytathatták azokat a kezdeményezéseket, – elsősorban a tisztikar kiépítése, a betelepítések, és a földesúri majsorságok működtetése terén –, amelyeket a rokon családok már korábban elkezdtek. Jó válasznak bizonyult Ferdényi megbízása is, hiszen a bihari javak irányításában az 1758-ban nemességet szerzett birtokos család⁸ egyik tagja, Ferdényi Gábor már a század közepén is nagy segítségére volt a családnak.⁹

A familia directorának, Csáky Nepomuki Jánosnak (1720–1795) vezetésével 1793. október 8-án a kluknói kastélyban arról tanácskoztak a családülés tagjai, hogy a bihari birtokok irányítását Csáky Lászlóra bízzák, s a legfontosabb javakat felméretik.¹⁰ Ennek ellenére a család bihari birtokait Csáky Emanuel irányította, ő válaszolta meg a panaszleveleket, és utasította az udvarbírókat. Néhány év múlva, 1795-ben a plenipotentiárius, Ferdényi János helyére – annak halála után – Giday Mihály került inspectori (felügyelői) rangban.¹¹

1797-ben a Kluknón tartott családülésen a Csákyak döntést hoztak a birtok újbóli összeíratásáról.¹² A megbeszélésen jelen volt Tóth József uradalmi földmérő (geometra) is, aki korábban kimérte a jobbágytelkeket, az allodiális földeket stb. Ezzel magyarázható, hogy az 1798. január 1-ig elkészítendő conscriptiót új regulációval kapcsolták össze (nova regulatio urbarialis). Az előírás szerint a Kovács László fiscalis közreműködésével végrehajtandó összeírásban megkülönböztettek praediális földet (mely után terragiumot és kilencedet kellett adni), remanentiális és allodiális földet. Ugyancsak külön felmérést rendeltek el a legeltetésről, az allodiális szőlőterületről, az erdők hasznosításáról valamint az egyéb jövedelemforrásokról (kocsmák, malmok, pálinkafőzők, hetivásárok, serházak haszna és a különféle árendák).

A birtok természeti értékeinek felmérésére is törekedtek. 1794 augusztusában a vármegye particuláris gyűlésén a nagyváradi akadémia professzorát, Tomcsányi Ádámot kérték meg a szalárdi savanyú forrás vizsgálatára, aki el is készítette javaslatát.¹³ A lehetőség kihasználásáról tanúskodik az a tervrajz, amely Szalárdon egy négy szobát tartalmazó fürdőház („Baad Haus”) felépítésének szándékát jelezte.¹⁴

---

⁶ *Csomor* 1980, 37.

⁷ MOL P. 71. Fasc. 4. No. 12.

⁸ HBML IV. A. 1/a. 15. k. A Ferdényiek közül Ferenc, Gábor, Ignác, József és János nyerték el a nemességet.

⁹ Ferdényi Gábor már 1742-ben a siteri uradalom megbízottja volt. MOL P. 72. Fasc. 330. No. 9–10. 1755-től lett a birtok praefectura. Uo. P. 71. Fasc. 132. No. 3.

¹⁰ MOL P. 75. Fasc. 1. LA No.5.(1793)

¹¹ ŠOBA Levoča 64. d. Fasc. 615. és 66. d. Fasc. 643. Giday 1791-ben még a váradi kamarai birtok udvarbírája volt. MOL P. 78. Fasc. 28. No. 8.

¹² ŠOBA Levoča H 30. d. Fasc. XV. 1797. Az összeírás még nem került elő.

¹³ ŠOBA Levoča H Fasc. XV. No 2/a. Szalárd 1794–1796.

¹⁴ ŠOBA Levoča H 30. d. Fasc. 15. No. 22. Hat fürdőkabin, speiz, konyha szerepelt a tervrajzon.

A birtokon 1800-tól bizonyos megosztásra került sor: 114 ezer forint ellenében 32 évre az országbíró özvegyének Csáky Nepomuki Jánosnénak, Zichy Josefának adták át Körrösszegapátit valamint Boldogasszonyteleke, Körmösd, Nagy- és Kistóti pusztákat.¹⁵ A bihari birtoknak Váradhoz közeli része (Berekböszörmény, Siter, Szalárd) ekkor került Csáky László tényleges irányítása alá, a családhoz írott levelekre ugyanis 1800 júniusától már biztosan ő reflektált.¹⁶ Egy 1803-ban Zichy Josefának írott levél arra utal, hogy a század első éveitől a bihari birtokrész margittai uradalma is az özvegy kezébe jutott. Egy Grottó József nevű volt ináncsi számtartó kérte ekkor segítségét elmaradt conventiója kifizetéséhez, hiszen „a majorságbéli élet hízott mind Ináncdon mind Pankotán”.¹⁷ Zichy Josefa legfiatalabb lánya Csáky László testvérének, Ferencnek fiához, Antal Vincéhez ment férjhez, s így, az országbíró József nevű fiának fiaival, Csáky Sándorral és Károllyal együtt ők lettek az özvegy kezére jutott bihari jószág örökösei.¹⁸ A 19. század folyamán a központját Margittán tartó Csáky Petronella körmösdői gulyáját dicsérték az utazók (Kollárszky Pál uradalmi tisztartó és fia, István nemesítette azt országos hírűvé), ami igazolja, hogy állattartásukban is ezután következett be a döntő fordulat.¹⁹ Csáky László a kialakult helyzetet nem tekintette véglegesnek, mert 1814–1815-ben, majd később 1823-ban is pereskedett a bihari birtokért.²⁰

A bihari Csáky uradalmak 18. század végi birtokigazgatási és gazdálkodási törekvéseinek sikerei elsősorban a visszaszerzett domínium irányításának – esetenként a szakszerűség elvének megfelelő – átszervezésében, a hagyományos gazdálkodás lehetőségeinek kihasználásában keresendők. Ugyanakkor a jövedelmezőség javítására tett újítások (piacképesség elősegítése, vásártartási privilégium engedélyezése, erdőrendtartás életbe léptetése, serfőzőházak, kocsmák és vendégfogadók bevételeinek növelése, malomépítés, svájceráj működtetése stb.) még nem hoztak látványos eredményeket. A birtokrészek eltérő termelési adottságait felismerve igyekeztek a feltételeknek megfelelő ágazatokat fejleszteni, s a

---

¹⁵ HHA Fasc. 86. No. 10.

¹⁶ ŠOBA Levoča Cs – SH 68. d. Fasc. 651. 1801-re a Csákyak fiscalisa visszaszerezte korábbi zálogbirtokosuk, Laczkovicsné hagyatékából Kisújfalu praediumot is. Laczkovicsné asszonyról már 1787 májusában azt írta Ferdényi, hogy a halálán van. Laczkovicsné hagyatékát rokona, Vay László gondozta. Laczkovicsné Trencsényi Mária lányát, Juliannát, Vay István vette feleségül. Az ő fiúk volt Vay László, aki 1790–91-ben Bihar vármegye főjegyzője, később királyi kamarás lett. 1799-ben bárói rangra emelték. Testvére Vay Magdolna, mint Tokody Györgyné szerepelt a puszták használói között. Nagy é.n. Csáky Emanuel 1794-ben írt Vay Lászlónak levelet, melyben közölte, hogy a puszták bérletét Laczkovicsné 10 évre kapta, amely régen lejárt, ezért azt vissza akarja tőle váltani. MOL P. 71. Fasc. 13. No. 11. A puszták visszakérülésekor készített becsú Uo. Fasc. 20. No. 33. A zálog 8 000 forint volt. 1795-től már a Csákyak használták a majorságot, és gyűjtették össze a dézsmát, ahogyan az N. Végh János ispán jelentéséből kiderül. ŠOBA Levoča Cs – SH 66. d. Fasc. 646.

¹⁷ HHA Fasc. 85. No. 39. A tartozás: 70 ft készpénzben és 7 köből búza volt.

¹⁸ Csáky Sándor (1780–1853) felesége Máryássy Julianna és Csáky Károly (1783–1848) felesége Papp Eliza

¹⁹ MOL P. 78. Fasc. 28.

²⁰ A lőcsei levéltárban megtalálható a Bécsben elhelyezett szepesmindszenti levéltár jegyzéke, ebben a Fasc. 86. (Keresztszeg Apáti) iratai között jelzik a per és a vele kapcsolatos levelezés iratanyagát. Az eperjesi Drugeth levéltár anyagában pedig egy 374 oldalas peranyag maradt 1823-ból, a Csáky János özvegyével folytatott pereskedésről. Fasc. A-52. A két anyagot még nem állt módomban áttekinteni.

birtokrészek közötti gazdasági kapcsolatokat megteremteni (margittai, szalárdi borok forgalmazása, sertésnyájak teletetése Berekböszörményben és környékbeli erdőkön).²¹

Csáky László a rendelkezése alá bocsátott birtokot udvarbíráján keresztül igazgatta, akitől szigorú számadást követelt meg.²² Gyalókey Antal számtartó negyedévente vette át a jövedelmeket a provisorától, akit Kovács László fiscalis ellenőrzött. 1806 júliusában a gróf zempléni birtokán az ottani uradalmi fiscalis, Matolay Gábor is a birtokos elvárásainak megfelelő utasítást készített, amely szerint a jobbágyok feladatait az úrbéri rendelet határozza meg, „ezekben őket a tiszt oktassa s vezérelje engedelmességre ... fejességeket s netalán ravaszságokat jó móddal, s ha szép szóval nem lehet, az urbárium által szabott fenytékekkel is megtörni s orvosolni igyekezzen, ok nélkül ne szidjon, se veressen, a jámborokat a ravaszoktól megkülönböztesse és így az idomatlan népet szelédítse.”²³ Az utókorra maradt uradalmi forrásanyagok alapján az útmutatás szelleme és elvárása teljesen megegyezett azzal, amit Csáky László a bihari birtok tisztjeitől elvárt.

Az a levelezés, amely Szaniszló József udvarbíró működéséről rendelkezésünkre áll, igazolja, hogy a birtokos egyértelműen meghatározta tisztje mozgásterét, és a legfontosabb kérdésekben magának tartotta fenn a döntési jogokat. A gróf elvárása az volt, hogy az új épületek mellett a „régieket annál szorgalmasabban conserválni szükséges...”²⁴ 1803-ban Kovács László fiscalis arra figyelmeztette az udvarbíró, hogy „az épület iránti akarata önagságnak olyan, hogy azt nekünk változtatni nem lehet”, ezért aztán csak akkor vállaltassa fel egy Kaszina nevű építővel a munkát, ha az megígéri: „az idén fedél alá jöhessen”.²⁵ Valószínűleg több pontatlanságot észleltek a provisor munkájában, mert az utasítás a gróf távollétében arra kísérte meg őt rávenni, hogy „önagsága által lássa legalább az igyekezetét, ha mindent el nem lehetett is végezni, úgy, mint kellett volna”. Amikor a tiszt az építést és a téglavetést akadályozó tényezőkre hivatkozott, a munka – lehetőség szerinti – folytatására kapott biztatást, mivel újabb utasítást csak a gróftól magától várhat.²⁶ A provisor feltehetően jobban látta a lehetőségeket, mint maga a gróf, mivel az épület még 1807 nyarára sem készült el, akkor csak azt sürgette reflexióiban a birtokos, hogy az építkezést, a falak felrakásával kell folytatni, hogy az ács a „gerendákat felrakhasa”.²⁷ 1807 július végén, az aratás befejezése után rendelkezésre állt a 27 ezer kiégetett téglá, s Kaszina János kőműves társaival megérkezett a munkára. Őszre már a szobák be-

²¹ A 18. század végi gazdálkodás részleteiről *Papp* 1998, 191–215.

²² A 16. századtól vannak kísérletek az uradalmak irányításának megszervezésére, lásd *Buza* 1996, 99–100.

²³ ŠOBA Prešov, DH, Fasc. 6/b. Matolay fiscalis utasítása Szilágyi Gábor krajnai tiszttartónak Vidrányból 1806. július 10-én. 1812-ben Matolay már direktorként írt alá. Az elszámolásokat a bihari udvarbíró kimutatásaihoz hasonlóan szigorúan ellenőrizték, s gyakran maga Csáky László írt rá megjegyzéseket.

²⁴ Uo. Tavasszal és ősszel ellenőriztette a faépületeket, a legkisebb lyuk se legyen rajtuk, hogy a „kémények sepretnelnek ne maradjanak, mert így minden csepp eső és víz romlást és a legkisebb szikra veszedelmet okoz” az urasági és a jobbágyi épületekben egyaránt.

²⁵ ŠOBA Levoča Cs – SH 64. d. Fasc. 635. 1803. július 22. Kovács László fiscalis levele a provisorhoz. Matolay fiscalis is azt fogalmazta meg utasításában, hogy csak az uraság által jóváhagyott új építkezéseket lehet elkezdni, ahhoz pedig az anyagokat „mennél nagyobb oeconomiával s gazdálkodással kell szerezni, és azokról elszámolni.” ŠOBA Prešov, DH Fasc. 6/b.

²⁶ Uo. 1805. augusztus 6-án Siterből írott levél

²⁷ Uo. 1807. július 7-i levélre tett reflexiók

deszkázásánál tartottak, és a „béllett ajtók” is készültek, de a pincével félben maradtak.²⁸ Az épület funkciójáról semmit sem tudunk meg a levelekből, csak az bizonyos, hogy az egyik „szobának boltozattya, amelyik a Görög felőli szegleten van” – vagyis a helység görög kereskedői lerakata mellett – éppen elkészült. Feltehetően az 1760-61-ben épült curia átépítéséről volt szó. Az uradalomban ugyanis a birtokosok rendelkezésére folyamatos volt a tudatos felújítás és építés. A böszörményi bolt és mészárszék javítására és az épületek tejejének rendbehozatalára még 1800-ban sor került.²⁹ 1804-ben – már Csáky László idején – az újonnan épült böszörményi istállóhoz vágattak az urasági erdőn 170 égerfát lécnak, valamint 30 öl singfát. Valószínű, hogy az udvarbíró ehhez az építkezéshez vásárolt a váradi vásárban 48 szál fenyőfát is.³⁰

A birtokos a mezőgazdasági munkák tervszerűségét is számon kérte a tiszttól, mondván „a robotot követelni, és vele gazdálkodni kell”, ezért a robot diáriumot jól kell vinni, végiggondolva, hogy mire elég és hogyan használható fel a kivetett kötelezettség. Ha ugyanis várhatóan 1200 kereszt búza lesz, „ez is majd elvihet 840 robotot”. Ugyancsak elvárták a dézsmálás és nyomtatás hatékony megszervezését is, külön kiemelve, hogy lehetőség szerint „a béhordást és bérakást maga jelenlétében tétesse”. Ha pedig Siterbe akar menni dézsmát szedetni, akkor szigorúan tegyen rendelést az elvégzendő munkákról, hogy a böszörményieknek milyen feladatai maradnak.

Szaniszló igyekezett feladatainak eleget tenni. 1807 júliusában pontosan informálta a gróft az aratásról, amit 25-én befejeztetett s nekikezdetett a másodszori szántáshoz is. Szeptember közepén elkezdtek az allodiális tengeri szedését, s úgy látta „jövő héten meg fog esni a közönséges tengeri szüret” is, ugyanakkor az udvarbíró a búzát is szóratta, majd a Granariumba rakatta.³¹ A búza és a kukorica termése annyi volt, hogy Szaniszló már 1804-ben egy szobát bérelt Nagyváradon Edelmann Józseftől, ahová áprilistól minden héten eladásra való terményt szállított.³²

Hasonló következetességet várt el a birtokos az erdőgazdálkodás területén, hiszen az 1803. évi úriszéken a lakosok számára is egyértelművé tették az erdőhasználat rendjét. A berekböszörményi „Vén erdő” területéből eszerint „semmi élő, gyümölcs és makktermő fákat tüzre vagy gyümölcsre levágni s vesszőt szedni, vagy másképpen az erdőt rontani az uraság engedelmé és comissiója nélkül” nem szabad. Külön felhívták a provisor figyelmét, hogy minden hozzá forduló kérelmezőt a birtokoshoz kell utasítania, mivel a „commissio adásra semmi activitást önagysága nem adott”.³³ Ebben a tekintetben az udvarbíró

---

²⁸ Uo. Csáky gróf 1807. október 10-i levele

²⁹ ŠOBA Levoča Cs – SH 68. d. Fasc. 651. Méhes András csűrbíró és Birizdó János szabados 1800. március 10-én igazolták a 600 zszindely és 460 zszindelyszeg felhasználását.

³⁰ Uo. 69. d. Fasc. 655. Igazolás Nimet István aláírásával. A fenyőfa vásárlásról 1804. július 4-én Kitej János igazolása.

³¹ ŠOBA Levoča Cs – SH 64. d. Fasc. 635. Szaniszló 1807. július 25. és 1807. október 29-i levelei. A böszörményi Granarium 1795-ben készült el, Zeifrid Gáspár pallér ugyanis szeptember 2-án igazolta, hogy a 43 quadrát öl padimentumért 32 Rft és 15 krajcárt kapott, de 19 napszámot (12 krajcárjával) ebből visszafizetett. Uo. 66. d. Fasc. 646.

³² ŠOBA Levoča Cs – SH 69. d. Fasc. 655. Az április 1-jén kelt megállapodás szerint április, május és június hónapokra tették az eladásokat.

³³ ŠOBA Levoča Cs – SH 69.d. Fasc. 655. 1805. március 22. Kovács fiscalis Váradolasziból kelt levele. Ugyanez a gondolat, s hasonlóan a favágás tilalma fogalmazódott meg a zempléni birtokon is „eddig is enge-

tartotta magát az elvárásokhoz. Amikor 1806 decemberében falopással vádoltak egy Pápa János nevű személyt, két helybéli esküdt jelenlétében a saját berekböszörményi házában vallotta meg, hogy a 9 szál szilfát az uraság csőszei – Kígyós János és Gyulai Mihály – adták-e neki.³⁴

A birtokvisszavétel után létesített berekböszörményi serfőzőház Csáky László birtokossága idején is működött, mivel 1806 szeptemberében a berettyóújfalusi iskola rectora, Szélessy Sándor közvetített 100 köböl árpa megvásárlásában.³⁵ Csáky László Váradon tartotta udvarát, oda kérte Szaniszló udvarbírótól 1807 októberében a hét hordó óbort és egy pálnakahordót.³⁶ A borokat már korábban is Siterben vásárolta az udvarbíró, ahol a közeli Szalárdon és Szentimrén jó szőlőtermő terület található.³⁷

A berekböszörményi lakosok maguk is fordultak kérelemmel a grófhhoz. 1806 júliusában arról tudósították, hogy az udvarbíró a korábbi szokásokkal ellentétben, amikor „mi alább írt ... lakosok nyomtattuk a méltóságos uraság kevés élettjeit, most pedig nem tudjuk mi okon ... zsadányi embereknek adta ki, minket kirekesztvén belőle”. A segítségkérés a kérelmezőknek haszonnal járt, az irat hátoldalára írt feljegyzés alapján ugyanis nekik adtak lehetőséget a nyomtatásra.³⁸ Nagy Mihály és Bak József mesteremberek négy köböl „malombéli vám búzát és 10 Rft-ot, megkívántató napszámokat” kértek a gróftól, amikor az más helyre akarta átrakatni a helység új szárazmalmát. Szemmel láthatóan nem tartották jónak a kijelölt helyet, mert a birtokos beleegyezése esetén azonnal ígérték a „nem kicsiny” munka megkezdését, azt azonban fontosnak érezték leírni: engedelmessé válnak, de nem ők határozták meg a malom helyét, s valószínű, hogy a bontás miatt „az öszve kapcsolásokban hiba is eshetik”.³⁹

Az udvarbíró és a gróf levélváltásából megtudhatjuk, hogy 1807 januárjában Szaniszló jobb keze „nyomorúságos állapotban volt”, de már javult, ezért, ha lassabban is, de dolgozott az esedékes számadáson. A nyári időszakra a betegségnek semmi nyoma nem maradt, annak viszont igen, milyen jelentős eltérés van a teendők megítélésében a provisor és a birtokos között. Július 7-én Csáky a provisorral személyes beszélgetésre és a pénz behozá-

---

delmen felül fát hordtak, nem engedtetik tellyességgel, hogy az én comissióm nélkül valami fa vágattassék...”
ŠOBA Prešov, DH Fasc. 6/b.

³⁴ ŠOBA Levoča Cs – SH 64. d. Fasc. 635. A december 4-i bizonyáglevél szerint Tóth János és Nagy Mihály voltak az esküdtek.

³⁵ Uo. Az 1806. szeptember 1-i levél alapján a serfőző nem küldte a rector által kifizetett felpénzt, amely alapján 5 Vft összeget kértek köblönként. A vásárlástól való elállás esetén Szélessy a felpénz megfizetését és a contractus visszaküldését kérte az udvarbírótól. 1807-ben a serfőző ismét Berettyóújfaluban és Nagyrábén vásárolta az árpát.

³⁶ Uo. 1807. október 10-i levél. Az udvarház már az 1790-es években működött, 1799-ben annak istállójára valamint a berekböszörményi mészárszékre fogadtak fel egy Kis János nevű nádkötőt, aki az udvarház istállójára 870, a mészárszék, a nagy istálló, a két szekérszín és göré tetejére 1800 kéve nádat kötött fel. Lestyán Bertalan udvarbíró több mint 32 Rft-ot és 5 pozsonyi mérő búzát adott neki érte. Uo. 67. d. Fasc. 650.

³⁷ 1804-ben a siteri főbíró és tanácsa igazolta a vásárlást, amely 397 Rft és 47 krajcár, a töltelekre való borért pedig (150 icce, 3 krajcárjával) 405 Rft és 23 krajcár volt.

³⁸ Uo. 1806. július 28-án írt kérelem, amelynek hátoldalán a válasz: „berekböszörményi lakosok, úgymint 1. Szűcs János Földesi György 6 lóval egy szűrűre. 2. Kormány István az öccsével, Kormány Gergellyel, 6 lóval ismét egy szűrűre az uraság búzájának nyomtatására nyomtatónak feljegyeztetett. 3. Veres András 6 lóval harmadik szűrűre. 4. Darótzai István czimborájával.”

³⁹ Uo. 1806. augusztus 11-én Berekböszörményből írott levél.

talára magához rendelte, holott az megírta neki, hogy éppen a nevezett vasárnapon készül megtenni „az aratás repartióját ... a lakosok között”. Szaniszló a 23 jó tinó eladását javasolta a toldi kupecnek, míg a három hibásat Karcagra akarta hajtatni a vásárba.⁴⁰ Ezzel szemben Csáky gróf az összes eladást öszre halasztotta, s megtiltotta, hogy az udvarbíró a szopós borjúkat az ő beleegyezése nélkül Váradra küldje.⁴¹ Azt is felróta tisztjének, hogy nem körültekintően küldette be neki a vadhúst Váradra, mert az teljesen megbűdösödött. Úgy tűnik, hogy a provisor kisebb ajándékokat, termékeket rendszeresen vitetett be a grófnak, mert júliusban 22 teknősbékát, egy bárányt és egy rucát, valamint sárgadinnyét küldetett neki. Csáky – olykor erőszakosan – meg is követelte a gondoskodást, július 25-én pl. egy csütörtöki napra rákot, két kacsát és hét böjti rucát kért, hozzátéve a fenyegetést: „okvetlenül elküldje, különben a Bálintnak 24 pálcát adatok pénteken”. A bihari birtokok népessége számára szokatlan volt a felvidéki birtokon alkalmazott szigor és a fenytések. A birtokos jelenléte döntően befolyásolta a közvetlen beavatkozás és az ellenőrzés megváltozását, s ebben Csáky László személye is szerepet játszott, mivel a váradi püspök Csákyak – Imre és Miklós – korántsem személyesen, hanem mindig megbízottaik útján irányították az uradalmakat.

Fennmaradt Szaniszló József udvarbíró 1807. évről való elszámolása, amelyért a provisor halála után, 1808-ban, özvegyének kellett vállalnia a felelősséget. Az elszámoláshoz Kovács László fiscális felhasználta a tiszt éves diáriumát valamint a számadáshoz még a halála előtt elkészített dokumentumokat is. A Kovács László által kimutatott hiány 553 Rft és 23½ krajcár lett, amelynek összetevőit tíz pontban összegezte a fiscális és küldte el az özvegynek, hogy tegyen a kimutatásra reflexiókat, illetve fizesse meg a hátralékot. A kimutatás maga nem volt minden részletkérdésben következetes. Egy 364 Rft és 15 krajcáros adósságról, amelyet egy Balogh Pál nevű siteri csaplárostól követelt a birtokos, előbb a meghalt udvarbíró nyugtája alapján azt állapította meg, hogy kifizetés igazolásán a 20 forintot feltehetően a csapláros toldotta meg két nullával, ezért nagy valószínűséggel hamisítvány, ennek ellenére mégis 200 forint kifizetésével számolt. Mivel a Gyalóky nevű számtartó és a siteri bírák jelenlétében Balogh még 18 kis cseber, az uraságnak vásárolt bor árát, 45 Rft és 54 krajcárt kifizetettnek vallott, azt is levonták a tartozásból. Az nehezen magyarázható, hogy mindez után miért csak 65 Rft és 54 krajcár tartozást róttak Szaniszló özvegyére.

Azt is az udvarbíró hibájául rótták fel, hogy amikor nyári legelésre fogadott be marhákat, nem fizettette meg azonnal a taxát, amiből Gyalóky 26 Rft-ot beszedett, de 50 Rft az özvegy tartozása maradt. Hasonló a helyzet a 654 Rft és 39½ krajcár földbér-restantiával, amelyet a földek kiosztásakor kellett volna kérnie. Utólag a bírák és az özvegy jelenlétében csak 293 Rft 10 krajcár volt beszedhető, azaz „az özvegyre háramlik 358 Rft 29½ krajcár.” Az 1807. évi hídivásárban „4000 stukatúr szeg” megvásárlásáról szerepel ugyan bejegyzés a diariumban, de arról maga Gyalóky számtartó igazolta, hogy ő volt a vásárló,

---

⁴⁰ Uo. 1807. július 7. Szaniszló levele és a gróf reflexiói.

⁴¹ Uo. Szaniszló 1807. október 29-i levele és gróf még aznap reflexiói szerint a toldi kupec, egy bizonyos Fesztető István 160 Rft-ot ígért, de 170-et kellene kérni a tinókért. A gróf a túri és nem a margittai vásárba hajtatta az állatokat. Úgy tűnik, hogy az udvarbíró maga is boldogult a feladatokkal, legfeljebb a hagyományos módszereket követte, de 1804 májusában pl. 11 Rft értékű orvosságot hozott, mivel megbetegedett „az uraság apó nyája”. ŠOBA Levoča Cs – SH 69. d. Fasc. 655.

az árával azonban adós a hídivásárosnak, amely 14 Rft-ot szintén az özvegynek kell az uraságnak megfizetnie, azzal az 56 Rft és 4 krajcárral együtt, amely a dézsmaváltság hátralékaként szerepelt. A hiányzó 21 dézsmabarány és a megdöglött szopós borjú kiméretett húsa is az elszámolandók közé került, ahogyan két megdöglött üsző és borjú bőrei is. Előírták az özvegynek az építkezés anyagaival való elszámolást, valamint a böszörményi 6 hiányzó vasabroncsos és 3 faabroncsos hordó felkutatását is.⁴²

A számadások gondos átnézése és az ellentmondások kiszűrése érhető tetten Simay Salamon berekböszörményi számtartó 1828-ra vonatkozó számadásainak ellenőrzésekor is. A hibás számításokra hívták fel a figyelmet a kenézi majorsági repce kimutatásainál, ahol a lajstrom szerint csak 51 köböl, míg a számítások alapján 58 $\frac{7}{8}$ köböl majorsági repcét termeltek. A „robot diárium” bemutatását a különféle munkák összetételének áttekintéséhez tartották szükségesnek. Az 1790-es évek gyakorlatának továbbélését mutatja, hogy „az urbáriális földekből esendő paszuly és kendermag dézsmáról” hitelesebb dokumentumot kértek, mivel a bemutatott iraton csak a számadó aláírása szerepelt, s nem tartalmazott ellenjegyzést, „próbául nem szolgálhatik”.⁴³ A tiszta felvetésekre írásban felelt meg, s többnyire a csúrbíró libellusára hivatkozott, mint ellenőrzési lehetőségre, illetve a számtartói diáriumra, amelyből pl. a robot összetétele is látható volt. Néhány pontban az általa elkövetett számítási hibát is elismerte.⁴⁴

Csáky László a birtokon belüli bíráskodásban feltehetően az 1785 után kialakított gyakorlatot követte, amikor személyesen reagált az instantiák egy részére. Jelentős eltérés azonban a birtokvisszavétel után követett gyakorlattól az, hogy akkor nem a felvidéki Csákyak, hanem plenipotentiáriusuk, Ferdényi János igyekezett a vitás ügyek végére járni. 1807 decemberében az erdőhasználat körébe tartozó kérvény érkezett Varga Mihály urasági erdőkerültől, hogy a „Vén erdőn” engedélyezze számára egy kút kávájához szükséges fa kivágását. A birtokos saját kezűleg írta a kérvény hátoldalára: „Nem lévén az erdőben kút kávájának való fa, az Instáns kérése nem teljesítettik.”⁴⁵ 1816-ban Balogh András és Ferenc berekböszörményi mészárosok panaszolták, hogy a birtokos gulyájából megaludtak egy beteg bikára, ha „...a béli hibás találna lenni, melly miatt a húsa a székbe el nem kelne, a kár a méltóságos uraságé léssen”, de a számtartó helyett csak a szabados és az uraság cselédje látta, amikor az állatot levágták, ezért kárukat megtéríteni nem akarják. Bár az állat bőrét átadták a számtartónak, hosszasan kellett bizonyítaniuk, mennyi húst, s milyen áron tudtak eladni. Az eladott 139 font hús 19 krajcárjával 44 Rft és egy krajcárt tett ki, ezt követelte tőlük az uraság tisztje. A vitás ügyben végül is 1818. április 24-én a mezőváros főbírója, Székely Sámuel tett esküdtársaival bizonyosságot, hogy a hároméves bika-süldő valóban hibás marha, „kimérésre alkalmatlan” volt, s ezért a Zöldy számtartóval kötött megállapodás szerint csak a kimért hús után tudnak fizetni.⁴⁶ Az instantiák több-

⁴² ŠOBA Levoča Cs – SH 64. d. Fasc. 622. Váradolaszi, 1808. február 4. Az özvegy nem kaphatta meg férje fizetésének hátralékát, 90 Rft-ot, 6 öl szénát, egy köböl kását, 3 cseber színbort, és a siteri bordézsmából 11 kis cseber bort és 41 icce seprős bort sem, mindaddig, míg az elszámolás nem végleges.

⁴³ Uo. 64. d. Fasc. 628. 1829. szeptember 4-én, Váradolasziban írta Szerdahelyi Imre fiscális.

⁴⁴ Uo. Az észrevételeket Simay 1829. szeptember 10-én Berekböszörményben válaszolta meg.

⁴⁵ Uo. 64. d. Fasc. 616. 1807. december 2-án, Berekböszörményből írott kérvény.

⁴⁶ Uo. A 290 font húsból 144 fontot ki kellett dobniuk, mert az állat belét hibásnak találták, a hús egy része pedig szagos volt. Az 1818. április 24-i bizonyosságlevelet a mezőváros pecsétjével erősítették meg, felirata: „Sigillum Urbis Berekböszörmény 1692”.

sége a földesúri szolgálatok alóli felmentés iránt esedezett. 1816 márciusában Pál András özvegye meghalt ura kérésére fordult Csáky Lászlóhoz. A néhai férj ugyanis miután 17 évig „szolgáltá őfölségét, örökösön haza bocsátattott”, s akkor azonnal a Csákyakhoz állt, de csak 3 évig tehetett, mert halálos betegséget kapott. Mivel a birtokos a gyógyításhoz is segédkezett nyújtott, az öt árva gyerek érdekében az asszony a 18 gyalog napszám és az 1 Rft taxa elengedését kérte. A birtokos azonban csak a napszám elengedésébe ment bele, a fizetséget megkövetelte. Engedékenyebbnek bizonyult Szívós József esetében, aki „nyomorult, a sülly miatt fekélyekkel megveretett” emberként még dolgozni is képtelen volt, számára a múlt évi restancia mellett elengedte az azévi szolgálatot is. Király János is megkapta a robot elengedését, mivel már 30 esztendeje szolgált a Csákyakat, s maga bevallása szerint „megvénhedvén, szemeim meghomályosodván, a szolgálatra alkalmatlan, ...élelmem keresésére is elégtelennek érzem magam.” A kérés másik felét, hogy tudniillik a földesúr segítse meg valami élelemmel, a birtokos figyelmen kívül hagyta. Hasonlóan elengedte a robotot az öreg Tarsoly Jánosnak is, aki nyomorék felesége mellett nem tudott maga helyett senkit a robotra elküldeni.⁴⁷

1825-ben a tinnini püspökséget elnyert Csáky Lászlót a familia directorának nevezték.⁴⁸ Ezért történhetett, hogy a család erdélyi ágának képviselőjében a pozsonyi országgyűlésre igyekvő Jósika János báró, Csáky Rozália férje felkereste. Jósika tizenhét éves Lajos fiával augusztus végén indult útnak Kolozsvárról, s 25-én Váradra érkezett. Már másnap találkozott Csáky László püspökkel, akivel a család birtokügyeiről folytatott hosszúságú megbeszélést. Némi megnyugvással úgy észlelte, hogy rokona meglehetősen tájékozatlan, „ha akarunk – írta feleségének –, csak Bujánoviccsal lehet valamit igazítani, mert az egész pereket csak úgy érti, mint én a chinai nyelvet.”⁴⁹ Az erdélyi Csáky leánnyal a 18. század közepe óta folytatott hosszú pereskedésnek valóban Jósika János fő kormányzó elnök megbízása alatt lett vége, amely nyomán az erdélyi javakat a család nőtagjai megőrizhették, a bihari ősi birtokról viszont végleg le kellett mondaniuk, hiába szerepelt az erdélyi ág tagjai között egy Csáky fiú leszármazott, Csáky József (Csáky János kolozsi főispán fia) is.

A fennmaradt források – utasítások, elszámolások és a levelezés – alapján Csáky László váradi nagyprépost igyekezett hatékonyan irányítani a család bihari birtokait. A rendelkezésére bocsátott birtokrészekben az építkezések és a tervszerű fejlesztések időszaka következett be, ahonnan a majorságokból képesek voltak gabonát és marhát egyaránt áruba bocsátani. A birtokperekben azonban – a családdal bíró felvidéki Csáky leszármazottakkal szemben – kevésbé volt képes tartós sikereket elérni.

---

⁴⁷ Uo. 1816. márc. 19, 1818. okt. 20., 1818. ápr. 8., okt. 2.

⁴⁸ ŠOBA Prešov, DH Fasc. 4. No 4. Zempléni birtokai Uo. Fasc. 6/b 1805–1807

⁴⁹ ROL, A branyicskai báró Jósika család hitbizományi levéltára (Fond fideicommissionar Jósika) (Jósika hitb. lt.) No. 415. Jósika János 1825. augusztus 26-án és augusztus 28-án írott levele. A pereskedés történetére Papp 2006.

RÖVIDÍTÉSEK

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

HBML

Hajdú-Bihar Megyei Levéltár

HHSA

Österreichisches Staatsarchiv, Wien. Haus-, Hof- und Staatsarchiv . A Csáky család szepesmindszenti levéltárának anyaga.

MOL

Magyar Országos Levéltár, Budapest

ROL

A Román Országos Levéltár Kolozs megyei Igazgatósága, Kolozsvár (Arhivele Naționale, Direcția Județeană Cluj)

ŠOBA Levoča H

Štátny oblastný archív v Levoči, A Csáky család hotkóci (Hodkovce) levéltára)

ŠOBA Levoča Cs – SH

Štátny oblastný archív v Levoči, A Csáky család szepesgörgői (Spišsky Hrhov) levéltára Archiv rodu Csáky zo Spišského Hrhova

ŠOBA Prešov DH

Štátny Oblastný Archív, v Prešove. A Homonnai Drugeth család levéltára, Fond Drugeth-Humenné

FELDOLGOZÁSOK

Buza 1996

Buza János: Az allodiális gazdaság irányítása In: Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig. II., változatlan kiadás, Szerk. *Honvári János*, Budapest, 1996.

Csomor 1980

Csomor János: Körösnagyharsány krónikája. Békéscsaba, 1980.

MKL 2001

Magyar Katolikus Lexikon, II.. Szerk. *Diós István*. Budapest, 2001.

Nagy é.n.

Nagy Iván: Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal, a göncz-ruszkai grófi család, CD-ROM

Papp 1985

Papp Klára: Adatok a bihari Csáky uradalom társadalomtörténetéhez a XVIII. században. A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve, XII. (Szerk. *Gazdag István*) Debrecen, 1985.

Papp 1998

Papp Klára: A bihari Csáky birtokok birtokigazgatása és jövedelemforrásai a XVIII. század végén. In: Szabó István emlékkönyv. Szerk. *Rácz István*, Debrecen, 1998.

Papp 2006

Papp Klára: „Esze, kardja, házassága után boldogul az ember” Tanulmányok a Csáky család 17–19. századi történetéből. Debrecen, 2006. 91–101.